

Szymon MARKOWSKI*

ORGANIZACJA ŻYCIA OBOZOWEGO W RAMACH INSCENIZACJI BITWY POD GRUNWALDEM

Artykuł przedstawia kulisy inscenizacji jednej z największych bitew w Europie. Opisuje sfery życia odtwórców, które dla przeciętnego widza pozostawały dotychczas zagadką. Zaprezentowane informacje mają charakter uniwersalny. Dotyczą większości obozów rycerskich, ich uczestników, a w szczególności chorągwi Konrada VII Białego, księcia Oleśnickiego.

Słowa kluczowe: inscenizacja, bitwa pod Grunwaldem 1410, odtwórstwo historyczne, rekonstrukcje historyczne

WSTĘP

Inscenizacja bitwy pod Grunwaldem przyciąga co roku tłumy turystów. Wśród nich znajdują się ludzie przypadkowi, którzy traktują tego typu imprezy jak zwykle weekendowe festyny, umilające czas, zapewniające rozrywkę, niekoniecznie ukierunkowane na edukację historyczną. Tereny pola bitwy w połowie lipca każdego roku zamieniają się w tętniące życiem miasteczka, w których nie brakuje punktów gastronomicznych oraz różnego rodzaju usług. Część z nich można spotkać na jarmarkach, festynach lub dawniej na odpustach kościelnych. Organizatorzy imprezy dbając o promocję regionu, zapewniają występy zespołów ludowych i tanecznych. Trwałym elementem kultury masowej są dyskoteki przeznaczone dla miłośników muzyki tanecznej pochodzących z małych miejscowości oraz wsi. Wzdłuż ścieżek, które biegną od drogi łączącej Stębark, Frygnowo oraz Grunwald, znajdują się namioty i kramy wystawców oferujących rozmaite usługi. Właściciele tych stoisk próbują nawiązywać do tematyki przewodniej inscenizacji, niestety posiadają minimum wiedzy historycznej. Z kolei ścieżki biegnące od pomnika w kierunku północno – zachodnim spotykają się w drugim ośrodku handlowym, jakim są kramy historyczne. Rzemieślnicy prezentujący swoje wyroby, różnią się przede wszystkim odbiorcą, do jakiego kierują ofertę. Wytwarzają wszelkiego

* kpt. mgr Szymon MARKOWSKI – Wydział Zarządzania Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

rodzaju kopie i rekonstrukcje¹ autentycznych przedmiotów codziennego użytku stosowanych w średniowieczu. Dysponujący średnim poziomem wiedzy historycznej turysta z pewnością wyłowi wśród natłoku „towarów” bardziej udane rekonstrukcje oraz niestety nieudolne próby wzorowania przedmiotów, np. strojów na modę średniowieczną. Różnice wynikają przede wszystkim z poziomu wiedzy i umiejętności samych rzemieślników, którzy reprezentują również Czechów, Węgrów, Rosjan, Białorusinów, Ukraińców, Szwedów, Duńczyków, Niemców, Włochów i inne. Zatem jedynie turyści faktycznie zainteresowani kulturą wieków średnich docierają w miejsce pomnika wzniesionego ku pamięci największego, bądź co bądź, zwycięstwa wojsk polskich w historii.

1. OBÓZ RYCERSKI A INNE ROZRYWKI

Samo określenie „obóz rycerski” ma bardziej charakter promocyjny, gdyż obóz składa się w większości z odtwórców oraz rzemieślników, wśród których jedynie część stanowią osoby biorące czynny udział w inscenizacji jako zbrojni. Idea stworzenia osobnego obozowiska dla odtwórców pojawiła się dość szybko. Organizatorzy wraz z grupami rekonstrukcyjnymi zauważyli, że turyści żywo interesują się obozem rycerskim. Niestety to zainteresowanie nie zawsze przejawiało się w pozytywny sposób, gdyż zdarzały się kradzieże, pobicia oraz innego rodzaju incydenty prowokowane przez „wszędobylskich turystów”, mających więcej wspólnego z pseudokibicami niż z miłośnikami historii. Z takich głównie powodów podzielono mapę terenu pól grunwaldzkich na dwa ośrodki.

Bez znaczenia pozostaje przynależność do oddziału wojskowego, gdy dochodzi do nieprzyjemnego zdarzenia, np. pożaru, kradzieży. Należy zauważyć, że tego typu zjawiskom sprzyja dostępność alkoholu w licznie występujących barach i punktach gastronomicznych na terenie pól grunwaldzkich. Co ciekawe obozowicze potrafią umiejętnie i racjonalnie korzystać z uciech i rozrywek występujących na imprezie grunwaldzkiej, wliczając w to alkohol. Policja, ochroniarze oraz inni funkcjonariusze publiczni prowadzą nieustanne interwencje wśród nadgorliwych „pseudoturystów”. Na granicy obozu rycerskiego i kramów znajdują się punkty medyczne, których przeznaczeniem jest niesienie pomocy poszkodowanym i rannym oraz wspomaganie innych funkcjonariuszy. Z uwagi na to, że inscenizacja odbywa się w połowie lipca, występujące upały powodują odwodnienie, udary, a także zasłabnięcia zarówno turystów jak i odtwórców. Do poważnych problemów należą ukąszenia przez pojawiające się owady. Co ciekawe, w tym sezonie, kilka poszkodowanych osób spośród odtwórców nie uzyskało należytej opieki medycznej w postaci opatrunków, szycia rozciętych części ciała i innych obrażeń, wynikłych w trakcie prób do inscenizacji lub w samym obozie, np. przy rąbaniu drewna, gdyż medycy mieli pozwolenie na wyjazd do szpitala lub ambulatorium jedynie w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia. Te sytuacje zostały negatywnie odebrane wśród obozowiczów i turystów, którzy zarzucali niefrasobliwość organizatorom oraz osobom odpowiedzialnym za ten zakres przygotowań.

¹ Sz. Markowski, *Rekonstrukcje historyczne w wychowaniu młodzieży*, [w:] „Zeszyty Naukowe WSOWL”, Nr 1/2009, Wrocław 2009.

2. ŻYCIE OBOZOWE ODTWÓRCÓW

Obóz rycerski, pod względem organizacyjnym, ma przypominać średniowieczne obozy wojskowe. Były one rozbijane na drogach marszu oddziałów toczących kampanie wojenne na przestrzeni wieków. Ze względu na obecny charakter obozu jest on ogrodzony drewnianymi barierami, wykonanymi przez mieszkańców. Teren każdego z podobozów zajmuje jedna chorągiew², w której skład wchodzi kilka grup rekonstrukcji. Przy wyznaczaniu wielkości terenu na podobóz, brana jest pod uwagę liczebność każdej z chorągwi. „Rekonstruktorzy” stawiają namioty, wyznaczają miejsca na paleniska, stoły, wiaty i inne meble, kopią doły chłonne i lodówki oraz rozbijają tzw. „namioty gospodarcze”.

W centralnym miejscu obozu każdej z chorągwi znajduje się najczęściej jej symbol w postaci proporca, gdyż chorągiew (sztandar wojskowy) jest najpilniej strzeżonym „artefaktem”.

Wszystkie podobozy posiadają własnych ochroniarzy. Są nimi wartownicy, którzy doglądają terenu obozowiska, szczególnie w nocy. Ich zadaniem jest ochrona osób i mienia znajdujących się w obozie. Pełnią służbę w systemie wart dwugodzinnych, parami, rzadko w więcej osób. Na wyposażeniu wartownicy posiadają dodatkowo latarnie, broń drzewcową, hełmy oraz przeszywanice. Występują w strojach będących rekonstrukcjami ubiorów z epoki, a dodatkowy ekwipunek jest przez nich używany tylko ze względu na charakter działań, jakie prowadzą. W takim systemie istnieje wcześniej ustalony sposób powiadamiania, alarmowania i reagowania. Ponieważ wszyscy odtwórcy mieszkają w namiotach, będących rekonstrukcjami ówczesnych, śpią na siennikach wypełnionych słomą, istnieje spore zagrożenie pożarowe. Do obowiązków m. in. wartowników należy znajomość zasad postępowania w przypadku wystąpienia pożaru, które zdarzają się sporadycznie. W akcji ratowniczo – gaśniczej uczestniczą osoby pełnoletnie, znające podstawy ochrony przeciwpożarowej, bez względu na narodowość, podziały kulturowe, czy stronę konfliktu na polu bitwy.

Najważniejszą osobą w obozie każdej z chorągwi jest jego komendant, który jednocześnie dowodzi zbrojnymi w czasie bitwy. W średniowiecznym wojsku funkcje te pełnił oboźny, który odpowiadał za wszystkie przedsięwzięcia związane z odpoczynkiem wojsk w obozie. Poprzez swoich pomocników, komendant obozu, egzekwuje regulamin funkcjonowania w obozowisku, określa zasady przebywania w nim, posiada ponadto pełne dane personalne wszystkich uczestników, gdyż wcześniej przeprowadził tzw. *zaciąg do chorągwi*. W czasie przygotowań do wyjazdu na pola Grunwaldu dowódca wybiera spośród znanych i zaufanych ludzi – osoby funkcyjne, które w czasie pobytu w obozie wykonywać będą określone zadania, takie jak aprowizacja, warty, paleniska, lokowanie namiotów, nadzór nad przestrzeganiem regulaminu, nadzór nad poprawnością historyczną. Celowo nie przytaczam nazw ww. funkcji, gdyż są one wykonywane na zasadach wolontariatu i w każdym podobozie wygląda to nieco inaczej.

Większość uczestników zjeżdża na pola Grunwaldu w tygodniu poprzedzającym inscenizację, która co roku odbywa się w sobotę. W czasie pobytu odtwórcy organizują

² **Chorągiew** – w średniowieczu podstawowa jednostka organizacyjna jazdy rycerskiej, składająca się z tzw. kopii (25 - 80 kopii), które tworzyli rycerze ze swoimi giermkami i pachółkami (4 - 7 ludzi);
Źródło: *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 67.

i uczestniczą w przedsięwzięciach, takich jak warsztaty taneczne, warsztaty rzemiosła dawnego, fechtunku, muzyki, śpiewu, turniejach w *hoquet'a*³, kulki, szachy. Odbywają się również turnieje bojowe - walki na miecze, walki drużynowe 5 na 5, walki tzw. *bohurtowe*⁴, czyli ostrzejsze starcia drużyn. W programie imprezy⁵ są także przewidziane koncerty oraz turnieje i pokazy walk konnych, pokazy wołyżerki oraz występy artystów.

W piątek odbywa się tradycyjnie próba generalna, w czasie której uczestnicy ćwiczą, zgrywają i ustalają szczegóły przebiegu inscenizacji. Jest to także okazja do prezentowania strojów i rekwizytów w ramach swoistego karnawału. Tradycją bitwy jest przebieranie się odtwórców w stroje z różnych kultur, filmów, okresów historycznych czy też grup społecznych. Sama próba cieszy się niemałym zainteresowaniem widzów, głównie z powodu humorystycznego podejścia uczestników i ich fantazyjnych przebrań. W sobotę w południe rycerstwo rozpoczyna szykowanie się do bitwy, dokonując przeglądu i założeń uzbrojenia. Z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym oddziały maszerują na pole bitwy, gdzie przed wejściem na ogrodzony, ze względów bezpieczeństwa, teren odbywa się sprawdzenie trzeźwości, powtórne sprawdzenie poprawności historycznej uzbrojenia i innych elementów wyposażenia. Przeglądu dokonują dowódcy chorągwi, które mają się potykać w czasie bitwy. System ten sprawdza się od kilku lat, gdyż istnieje możliwość wyeliminowania ewentualnych „odstających”. Po przeglądzie walczący wchodzi na pole bitwy i zajmują miejsca w oczekiwaniu na rozpoczęcie inscenizacji. Wśród nich krążą podające wodę i chłodzące, w lipcowym upale, rycerzy – markietanki⁶. W odróżnieniu od ich historycznych pierwowzorów nie świadczą usług seksualnych. Uczestnictwo różnych oddziałów walczących: ciężkozbrojnych, lekkozbrojnych, strzelców, łuczników, artylerii polowej oraz konnych jeźdźców odpowiednie zgranie w czasie i przestrzeni ponad 2 tysięcy walczących, stanowi spore wyzwanie dla reżyserów. Tym bardziej, że wśród kombatantów znajdują się odtwórcy pochodzący ze wszystkich krajów Europy, Stanów Zjednoczonych, a nawet Australii. Biorąc pod uwagę liczbę walczących, jest to prawdopodobnie jedna z największych na świecie inscenizacji średniowiecznych batalii.

3. POPRAWNOŚĆ HISTORYCZNA OBOZOWICZÓW

Przygotowania do wyjazdu na inscenizację trwają prawie cały rok. Ten czas przeznaczony jest na wykonanie, zakupy, naprawę niezbędnego wyposażenia, stroju oraz uzbrojenia. Praktycznie każda chorągiew posiada forum internetowe, gdzie omawiane są szczegóły planowanych wyjazdów. Na drodze elektronicznej, poprzez wymianę poczty oraz w szczególnych wypadkach spotkania „w cztery oczy”, dopracowywane

³ **Hoquet** - w wolnym tłumaczeniu oznacza „pasterski kij” lub „zgięty kij”. Gra ta była pierwowzorem współczesnego hokeja.

⁴ **Bohurt (boghurt)** – w XIIw., wraz z pojawieniem się pierwszych turniejów rycerskich, były to walki drużynowe konno lub pieszo. Niestety początkowo starcia te pociągały za sobą spore ilości ofiar. We współczesnych rekonstrukcjach bohurt (melee) – słynie z brutalnych starć drużyn, które osiągają zwycięstwo poprzez powalenie na ziemię przeciwników wszelkimi możliwymi sposobami.

⁵ Szczegółowy program inscenizacji znajduje się na stronie: [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.grunwald1410.pl/index.php?cat=2/>.

⁶ **markietanka** *hist., wojsk.* wędrowna handlarzka wojskowa zajmująca się dodatkowo m.in. opatrywaniem rannych, naprawą żołnierskiej odzieży. [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: <http://portalwiedzy.onet.pl/122109,,,markietanka,haslo.html/>

są wszelkie sfery funkcjonowania obozu oraz oddziałów zbrojnych odtwórców. Z punktu widzenia pochodzenia grup rekonstrukcyjnych chorągwie mają charakter eksterytorialny, ale zdarza się również, że pod sztandar jednego oddziału zbierają się grupy wywodzące się z jednego terenu, miasta, województwa, regionu. Historycznie chorągwie nazwać można ziemskimi, tak jak nazywane są oddziały kombatantów przez współczesnych badaczy.

Osoby nadzorujące poprawność historyczną odtwórców należą do najważniejszych w obozie. Dysponują szeroką wiedzą z zakresu uzbrojenia, wyposażenia, strojów oraz etykiety. Wśród doświadczonych uczestników inscenizacji pełnią rolę doradczą. W kontaktach z nowicjuszami nakreślają wymagania, co do jakości posiadanego ekwipunku. Szczegółowe określenia w zakresie strojów, uzbrojenia oraz wyposażenia obozowego dokonywane są przez dowódców poszczególnych chorągwi na spotkaniach roboczych i wydawane w ramach regulaminu.

Celem odtwórców stało się niejako oderwanie od współczesnej rzeczywistości i próba podróży w czasie. Obozowicze, oprócz samego przebywania przy swoich namiotach, przyrządzają posiłki składające się wyłącznie z produktów dostępnych w średniowieczu. Stosują jedynie te przyprawy, których używano na przełomie XIV i XV w. w Europie. Ponadto, korzystają z palenisk oraz kociołków, rusztów i innego rodzaju narzędzi i urządzeń występujących w tym okresie historycznym. Co do higieny, to niestety odtwórcy muszą realizować stereotyp brudnego rycerza, który funkcjonuje od kilkuset lat. W średniowieczu nastąpił znaczny rozkwit przemysłu perfumeryjnego i mydlarskiego. Jako pokutę, podczas spowiedzi, księża stosowali np. zakaz kąpieli przez miesiąc. Odtwórcy ubolewają nad miernym zapleczem sanitarnym, które istnieje w rejonie pól grunwaldzkich. Nadzieją napawa fakt znacznych inwestycji realizowanych z funduszy m. in. Unii Europejskiej, mających na celu rozbudowę logistyczną obiektu. Nowoczesne zaplecze sanitarne dotyczyć będzie, prawdopodobnie, jedynie turystyki masowej, a nie obozu odtwórców.

Podczas pobytu na inscenizacji jej uczestnicy samodzielnie, z własnych środków finansowych, utrzymują się, żywią i poją. W bitwie funkcje doglądania walczących, podawania im napojów spełniają tzw. *markietanki*. Natomiast osoby zajmujące się pilnowaniem porządku i dyscyplinowaniem nazbyt gorliwych wojowników zwane są *justycjariuszami polowymi*⁷. W ich wyposażeniu znajdują się, oprócz podstawowego uzbrojenia ochronnego – tarcze ze znakiem wagi oraz krótkofalówki, poprzez które wymieniają informacje z reżyserem inscenizacji. Część z nich utrzymuje również turystów w bezpiecznej odległości od pola bitwy.

4. REGULAMIN OBOWIĄZUJĄCY UCZESTNIKÓW INSCENIZACJI NA PRZYKŁADZIE CHORAĞWI KONRADA VII BIAŁEGO

Osoby chcące wziąć udział w inscenizacji bitwy pod Grunwaldem w składzie Chorągwi Konrada VII Białego są zobowiązane do uzyskania pozytywnej opinii tzw. komisji strojów. W komisji strojów znajdują się osoby posiadające największą wiedzę

⁷ **justycjariusz** [niem. < łac.] – w Polsce XIV – 1 poł. XVI w. urzędnik policyjno-sądowy zajmujący się ściganiem złoczyńców, prowadzeniem śledztwa i wymierzaniem sprawiedliwości. We współczesnych rekonstrukcjach historycznych, justycjariusze to osoby spełniające funkcje porządkowe w czasie inscenizacji. [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: [ttp://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3918682/](http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3918682/).

o uzbrojeniu, strojach, wyposażeniu historycznym oraz są autorami regulaminu organizacyjnego. Warunkiem zaliczenia w poczet obozowiczów jest nadesłanie listu, zgłoszenia swojego udziału, pocztą elektroniczną do podanych na stronach internetowych właściwych osób odpowiedzialnych za weryfikację kandydatów, wraz z opisem i zdjęciami stroju, wyposażenia i uzbrojenia, które posiadają. Regulamin organizacyjny Chorągwi Konrada Białego przedstawia się następująco:

„(...) OBOZOWISKO⁸

1. W obozie mają prawo znajdować się tylko namioty historyczne.
2. Plastikowe namioty turystyczne, namioty-altanki, namioty luźno stylizowane na średniowieczne, namioty kombinowane (szwy na butapren, przerabiane chińskie dwójki, przerabiane harcerskie) - niedopuszczalne.
3. Gwoździe jako kołki do namiotów – niedopuszczalne.
4. Ręczniki frotte, śpiwory, karimaty, wszelkie narzędzia tj. siekiery z Tesco, piły ramowe, młotki na syntetycznych trzonkach, szpadle malowane farbą – nie zalecane, jeżeli już używane to trzymane w namiotach.
5. Wnętrze namiotu, dopóki znajdujący się ekwipunek nie znajduje się na zewnątrz, jest prywatną sprawą jego mieszkańców.
6. Wiklinowe kosze, drewniane skrzynie, płócienne worki, krzesła składane, z wielu deszczulek, na osi, w „X” – zalecane.
7. Drewniane krzesła składane z dwu desek, jedna w drugą, w formę „X” – wikińskie, a tak naprawdę afrykańskie – niedopuszczalne.
8. Plastikowe baseny, krzesła, leżaki itp. – niedopuszczalne.
9. Bagnety wojskowe, noże kuchenne niewiadomego pochodzenia itp. jako element stroju i jako sprzęt poniewierający się po obozie – niedopuszczalne.
10. Aluminiowe menażki – niedopuszczalne.
11. Kufle i kubki z nadrukami, kłapkami itp. oraz miski i talerze blaszane, stalowe i plastikowe, puszki, szklane butelki – niedopuszczalne.
12. Palenie papierosów odbywa się tylko w wyznaczonym miejscu.
13. Wartownicy na służbie w hełmach (najlepiej jeśli będą to kapaliny) i przesywaniach z bronią (zalecana broń drzewcowa). Schodzenie z wart zabronione.

STROJE

Obowiązuje strój zamknięty w ramach czasowych 1350-1420.

1. Materiały zalecane to: wełna, len, bawełna(na podszewki).
2. Suknie bez rękawów - niezalecane. Rękaw długi albo krótki (do łokcia).
3. Rękawice spawalnicze/ogrodnicze - niedopuszczalne. Nie wyglądają ani jak rycerskie ani jak robocze(trójpalczaste).

⁸ [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.conradusalbus.prv.pl/>, strona internetowa Chorągwi Konrada VII Białego.

4. Onuce, płócienne krótkie “skarpetki”, owijacze – zalecane.
5. Dzielone nogawice, ze stopą lub bez, nogawiczki – zalecane.
6. Nogawice z saczkiem – dopuszczalne.
7. Spodnie – niedopuszczalne.
8. Klamerki cynowe, żelazne niechromowane, brązowe, mosiężne – zalecane.
9. Klamerki chromowane, miedziowane – szewskie - (jednak w przyszłości trzeba będzie je wymienić na cynowe, mosiężne, brązowe, stalowe) .
10. Dowiązywane rękawy w dubletach, jakach i sukniach, również w przesywanicach – niedopuszczalne.
11. Krótkie dublety, bufki na rękawach – niedopuszczalne.
12. Widoczne, ewidentne szwy maszynowe w stroju – niedopuszczalne.
13. Wikińskie fartuszki niedopuszczalne, dotyczy to również strojów z innych epok, nawet gdyby były wierną wykonaną ręcznie repliką.
14. Legginsy, owijacze futrzane, zamki błyskawiczne, rzepy, folie, polar, ortalion i inne materiały ewidentnie syntetyczne użyte w stroju; widoczne zegarki, komórki, elektronika – niedopuszczalne.
15. Współczesne tatuaże, dredy, widoczny piercing, agresywny makijaż, neonowe farbowanie włosów, irokezy niedopuszczalne. Chowamy je pod bielizną, nakryciami głowy itp. lub zdejmujemy, jeśli się da.
16. Młoty Thora, inne amulety, woreczki na szyję, inne symbole religijne - jeśli pozostają niewidoczne są dopuszczalne. Chrześcijaństwo jest jedyną religią obecną na przełomie XIV/XV w. regionach, z których Konrad zaciągał zbrojnych. Starozakonnych nie werbowano, muzułmanów, buddystów i pogan też.
17. Pasy z klamrami wojskowymi, harcerskimi itp. – niedopuszczalne.
18. Futrzane owijacze na nogi, “wikińskie” owijacze, skórzane karwasze “łucznicze” – niedopuszczalne.
19. Rzemyki, sznurki na czoło u mężczyzn - niedopuszczalne.
20. „Tuniki rycerskie” noszone na koszule – niedopuszczalne. *Wappenrock*⁹/*cotte d'armes*¹⁰ nosi się na zbroję.
21. Strój młynarza (paradowanie wyłącznie w *braies*¹¹, *ach*, *braies'ach* i koszuli, gieźle, obnażanie torsu) dopuszczalne tylko w obrębie obozu w sąsiedztwie namiotu.

⁹ **Wappenrock** *niem.* – w dosłownym tłumaczeniu koszula herbowa. Był to rodzaj szaty wierzchniej, noszonej na pancerzu, zwany również Ritterrock (koszula rycerska), używany przez rycerstwo europejskie w średniowieczu. Źródło: *Ubiory męskie niemieckie późnego średniowiecza*. Artykuł dostępny jest na stronie internetowej: http://alatusmortis.w.interia.pl/index_93.htm/

¹⁰ **Cotte d'armes** *franc.* – w dosłownym tłumaczeniu była to tunika noszona na zbroi. Część historyków tłumaczy to określenie jako pochodzące z języka angielskiego od *Coat of arms* (znak rodowy). Cotte d'armes opisała m. in. Maria Gutkowska – Rychlewska w swojej książce *Historia ubiorów, Ossolineum, Warszawa 1968*.

22. Noszenie samej tylko bielizny w średniowieczu było równoznaczne z paradowaniem nago. Przykładowe patenty, jak się nie przegrzać w nogawicach i dublecie czy sukni: wilgotna chusta na szyi/głowie, rolowanie nogawic/podkasywanie sukni, rolowanie dubletu/góry sukni.
23. Stroje wybitnie dworskie do prac obozowych nie zalecane - głupio wygląda facet z pasem rycerskim na *robe*¹² i w *chaperonie*¹³, jak macha łopatą, albo babka zmywająca kociołek w czepcu siodłowym i aksamitnej sukni z rozciętymi rękawami i trenem.
24. "Przepasanie" sznurkiem – niedopuszczalne - brak pasa oznacza pokutę, ale wtedy strój należy uzupełnić jeszcze paroma szczegółami. Sznurkiem opasani byli żebracy. Jeśli ktoś przyjeżdża jako żebrak to jest żebrakiem przez całą imprezę, śpi na dworze, stołuje się przy śmietniku, a o bitwie niech zapomni.
25. Habity franciszkańskie i inne nie klauzurowe - nie zalecane - Ilu mnichów z zakonów żebraczych może być w obozie wojskowym?
26. Habity benedyktyńskie i inne klauzurowe – nie dopuszczalne - Ilu mnichów z klasztoru o surowej regule może być w obozie wojskowym?
27. Obowiązują buty historyczne. Glany, sandały, oficerki, baletki niedopuszczalne. Patynki zalecane.
28. Gumowe podeszwy w butach historycznych są niezalecane jednak dopuszczalne.

UZBROJENIE

1. Uzbrojenie z okresu 1350 – 1450
2. Hełmy zalecane – łebka (*basinet*), łebka z podwieszonym nosalem, łebka z zasłoną (przyłbica) na zawiasach skroniowych lub czołowym, kapalin.
3. *Protoarmet* (ze szpiczastym dzwonem) oraz *great basinet* dopuszczane jako ówczesna nowinka techniczna, dostępna dla najbogatszych.
4. Obowiązują hełmy mające odpowiedniki w historii.
5. Kapaliny mocowane tak by trzymały się pewnie i nieruchomo na głowie – zapięcie ich na pasek pod brodę z tylko dwoma punktami zaczepienia przy rondzie nie wystarcza.
6. Czepce do łebek (*basinetów*)-tekstylne - pikowane, kolcze na pikowanym podkładzie, łuskowe na pikowanym podkładzie.

¹¹ **Braies franc.** – spodnie. W średniowieczu nazwa ta dotyczyła bielizny. W polskich źródłach historycznych występuje określenie - gacie.

¹² **Robe niem.**- Suknia, szata, okrycie. W średniowieczu tym mianem określano męską szatę wierzchnią noszoną do stroju cywilnego. Najczęściej tego typu odzienie było zdobione haftami, ozdobnymi liśćmi, guzikami itp. W zależności od zamożności właściciela używano droższego lub tańszego materiału.

¹³ **Chaperon franc.** – kaptur, nakrycie głowy. W interesującym nas okresie, tj. przełom XIV i XV wieku chaperon był najczęściej rolowany z kaptura przypominającego opończę, stanowiąc modne nakrycie głowy, noszone do stroju cywilnego lub też był osobnym nakryciem głowy zdobionym fantazyjnymi liśćmi itp.

7. Wyściółka w hełmie tekstylna pikowana (warstwowo lub rurki) z kołnierzem wychodzącym spod dzwonu i zakrywającym ramiona.
8. Wyściółka w hełmie tekstylna pikowana (warstwowo lub rurki) bez kołnierza wychodzącego spod dzwonu i zakrywającego ramiona – w tym wypadku osobny kołnierz pikowany mocowany do dzwonu hełmu od zewnątrz za pomocą rzemienia (bolce, rurki).
9. Wyściółka w hełmie skórzana tzw. koszyk – w tym wypadku osobny kołnierz pikowany mocowany do dzwonu hełmu od zewnątrz za pomocą rzemienia (bolce, rurki).

Niedopuszczalne hełmy

1. Hełmy o dzwonach z hełmów wojskowych, hełmy o dzwonach żebrowych (wyjątek stanowią kapaliny).
2. Barbuty, gotyckie salady, armety z kulistym dzwonem, kapaliny z wizurami w głębokim rondzie sięgającym po szyję – niedopuszczalne z powodu ich późniejszego występowania.
3. Łebki z kratą stałą lub ruchomą.
4. Sprężynowe zaczepy do zasłon (patent czeski) – nie dopuszczalne.
5. Hełmy garnczkowe oraz tzw. *great helms* – zamknięte hełmy o nitowanym dzwonie – mimo iż występowały w interesującym nas okresie nie stosowano ich na polach bitew, a jedynie na turniejach lub jako podkreślenie pozycji społecznej na nagrobku rycerskim.
6. „Żabie pyski” to hełmy turniejowe a nie bojowe.
7. Szyszaki z tuleją na czubku (z kitą lub bez), szłomy wielkopolskie, hełmy okularowe, maski twarzowe, *pekilhube* - nie ta kultura, nie ten region, nie to datowanie.

Dopuszczalne zbroje

1. Krótkie (do talii) napierśniki, kryte lub białe, szorce folgowe (kryte i białe) lub kolcze, zachodzące pod napierśnik – bez “gąski”.
2. Płaty z metalowymi zbrojnikami, na skórze lub tkaninie. Zbrojniki na zakładkę lub na styk. Nity tylko pełne, żadnych aluminiowych zrywanych.
3. Nity rymarskie dopuszczalne, acz nie zalecane ze względu na wytrzymałość.
4. Kirysy ubogich – rurki, warstwy, warstwo-rurki, wypychane runem lub włosiem - Tylko na korpus, bez długich rękawów.
5. Zbrojniki, nitowane tak z zewnątrz, jak i pod podkład.
6. Płytkie podbródki, bez płyty na obojczyk; pługi do basinetów – dopuszczalne.
7. Duże liście przy nakolannikach i nałokietnikach (zbliżone rozmiarem do dłoni lub większe) – niezalecane
8. Nie nosimy płatów bez kolczej.

Niedopuszczalne

1. Płytkowe obojczyki – naramienniki powinny być mocowane do przesywanicy.

2. Folgowe, wysokie podbródki, z płytą na górnej części korpusu.
3. Skórzane podbródki, płaty ze skórzanymi, drewnianymi, plastikowymi zbrojnikami, płaty tylko nabite ćwiekami, inne imitacje płatów.
4. Przeszywanice z doczepianymi/dowiązwanymi rękawami, nie osłaniające pachy (widoczna koszula), szorce płytowe z gąską, taszki – do szorcy lub do kirysu, blaszane karwasze, zachodzące szpicem na łokieć, Ailettes (prostokątne naramienniki).

Rękawice

1. Rękawice – klepsydry, rękawice zbrojnikowe (Visby) – te dwa modela zalecane.
2. Rękawice kolcze, 3(kciuk i dwa palce) i 5 palczaste, rękawice kolcze, 3(kciuk i dwa palce) i 5 palczaste, z blaszaną wstawką na śródreczę, rękawice płytowe „łyżki” – dopuszczalne.

Niedopuszczalne

1. Rękawice płytowe z długim mankietem.
2. Rękawice kolcze - mitynki (bez palców).
3. Rękawice spawalnicze, hokejowe itp.
4. Kolczugi z podkładek sprężynowych – niedopuszczalne
5. Na zbroję zakładana jaka, nie nosimy kolczugi na wierzchu. Nie ma tego wymogu w przypadku płatów.

Tarcze

1. Tarcze drewniane, gięte, bez okuć, również tych umieszczanych pod okleiną.
2. Puklerze metalowe, drewniano-metalowe, skórzane (z utwardzanej skóry), pawężki, pawęża, trójkątne rycerskie.

Niedopuszczalne

1. Płaskie tarcze, migdały, okrągłe tarcze, okrągłe z umbem.

Broń

1. Puginały, *basilardy*, puginały tarczowe, puginały nerkowe – zalecane.
2. Miecze o zbyt dużej masie (3kg+ dla półtoraków, 2kg+ dla jedynek) – nie zalecane.
3. Głowice mieczowe – talarki, na planie sześćcio – i innych kątów foremnych – zalecane.
4. Głowice mieczowe w kształcie kul, grzybków, gruszek, kolców, asymetryczne (za wyjątkiem kordów/tasaków) – nie zalecane.
5. Buzdygany na stalowym trzonku – niedopuszczalne.
6. Broń drzewcowa o rozwiniętym żeleźcu, zwłaszcza renesansowe halabardy, partyzany, glewie itp. – nie dopuszczalne.
7. Obłęki, tarczki, kabłaki, paluchy i dodatkowe ramiona jalców – niedopuszczalne.
8. Noszenie kling bez pochew, za paskiem lub na żabce – niedopuszczalne.

9. W odniesieniu do uzbrojenia zaczepnego i ochronnego oraz strojów obowiązuje ich zatwierdzenie jeszcze przed przyjazdem na pola Grunwaldu.
10. Zbrojnych obowiązywać będą manewry (...).”

Powyższy regulamin postanowiłem zacytować w całości z tego względu, że należy do jednych z najbardziej rzetelnych i szczegółowych. Świadczy jednoznacznie o jakości i wysokim poziomie rekonstrukcji u odtwórców. Chorągiew Konrada VII Białego należy do najmniejszych liczebnie. W czasie bitwy wystawia, oprócz oddziału ciężkozbrojnego rycerstwa – właściwej chorągwi księcia Konrada, oddział, uzbrojony w broń drzewcową oraz czarnoprochową, lekkozbrojnej milicji zwanej Chorągwią św. Jana Chrzciciela. Grupy należące do obu oddziałów pochodzą głównie z Górnego i Dolnego Śląska, ale też z innych regionów, np. z Wielkopolski, Pomorza, Kujaw, Podlasia, Mazowsza i Małopolski.

ZAKOŃCZENIE

Turyści przybywający licznie co roku na pola grunwaldzkie wielokrotnie zastanawiali się, jak wygląda życie obozowe za kulisami. Sam przez wiele lat byłem świadomy jedynie przebiegu inscenizacji, nie zdając sobie sprawy z ogromu przygotowań do niej czynionych. Taki stan rzeczy wynika między innymi z tego, że obóz rycerski jest zamkniętą strefą, wyłączoną ze zwiedzania, gdyż trudno sobie wyobrazić, żeby np. na polu namiotowym normą było oglądanie czyjegoś dobytku, czy fotografowanie wnętrza namiotu. Rzecz jasna odtwórcy udostępniają teren obozu dla reporterów oraz wybranych osób traktujących profesjonalnie ich pasję. W ten sposób osoby zainteresowane rozpoczęciem przygody z tzw. *ruchem rycerskim* napotykają szereg trudności, gdyż grupy rekonstrukcji, jeśli już kogoś przyjmują w swoje szeregi, to są to osoby dysponujące określoną wiedzą, posiadające odpowiednie umiejętności. Z biegiem lat zmienia się podejście do zjawiska rekonstrukcji u samych jej kreatorów. Wynika to między innymi z podnoszenia poziomu poprawności historycznej strojów, uzbrojenia, wyposażenia. Również zdobywanie wiedzy, wymiana doświadczeń, często międzynarodowa, wpływa na to, że grupy legalizują swoją działalność jako stowarzyszenia rekonstrukcji, odchodząc od amatorskiego charakteru swoich zainteresowań.

LITERATURA

1. Gutkowska – Rychlewska M., *Historia ubiorów*, Ossolineum, Warszawa 1968.
2. Heś R., *Uzbrojenie rycerskie na Śląsku w XIV wieku*, WAW, Wrocław 2007.
3. *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, pod red. Kowalska A., MON, Warszawa 1979.
4. Markowski Sz., *Rekonstrukcje historyczne w wychowaniu młodzieży*, [w:] „Zeszyty Naukowe” WSOWL Wrocław, Nr 1/2009.
5. Mikołajczak W., *Grunwald 1410. Krok od klęski*, Replika, Zakrzewo 2007.
6. Nadolski A., *Broń i strój rycerstwa polskiego w średniowieczu*, Ossolineum, Wrocław 1979.
7. Nadolski A., *Grunwald 1410*, Bellona, Warszawa 2003.
8. [online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.chmir.fora.pl/>
9. [online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.chmir.freha.pl/>
10. [online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.conradusalbus.fora.pl/>

- 11.[online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.conradusalbus.prv.pl/>
- 12.[online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://encyklopedia.pwn.pl/>
- 13.[online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.freha.pl/>
- 14.[online]. [dostęp: 19.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.grunwald1410.pl/>
- 15.[online]. [dostęp: 20.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://portalwiedzy.onet.pl/>

ORGANISATION OF CAMP LIFE AS PART OF RE-ENACTMENT OF THE BATTLE OF GRUNWALD

Summary

This article describes the background of re-enacting one of the largest battles in Europe, in particular the different aspects of some of the roleplayers' life which are not widely known. The information presented is of universal nature and applies to most knight's camps and their participants, especially the cavalry unit of Konrad the VII Biały, the Duke of Oleśnica.

Key words: *performance, Battle of Grunwald 1410, historical re-enactment, historical reconstruction*

Artykuł recenzował: dr hab. Tadeusz MARCZAK, prof. UW